

Zondag 9 februari 2020

5^e zondag door het jaar

Lezingen: Jesaja 58, 7-10; 1 Korintiërs 2, 1-5; Matteüs 5, 13-16 (p.5)

Inleiding tot de lezingen

De eerste lezing is genomen uit het laatste deel van het boek Jesaja. Dit deel is een verzameling teksten uit de vijfde eeuw v.Chr. Het is de tijd waarin de Perzische koning Cyrus de ballingen toestaat terug te keren naar hun land. Een kleine groep doet dat ook. Het leven in Jeruzalem en Juda valt tegen. Profetische woorden zeggen vandaag: ‘Maak nou niet dezelfde fouten als vroeger! Doe wat goed is in Gods ogen – dat is: zie om naar elkaar.’

De tweede lezing komt van Paulus. Hij schreef (rond het jaar 50 na Chr.) brieven aan de gemeenten die hij had gesticht. We horen een fragment uit de eerste brief aan de Korintiërs.

De evangelielezing is een fragment uit Matteüs. Hij schreef dit evangelie in de jaren 80-90 van de eerste eeuw na Chr. Hij schreef vooral voor christenen met Joodse wortels – die trouw wilden blijven aan hun Joodse traditie. (Wat Jezus overigens ook wilde: hij schafte niets af, maar zette puntjes op de i. Of hij een kerk wilde stichten – dat weten we niet. Het is zo gelopen: waarschijnlijk door de inspanningen van Paulus.)

Hoe dan ook: Matteüs vatte Jezus’ prediking samen in zes grote redevoeringen. Vandaag horen we een stukje uit de zogenaamde Bergrede. Niet voor niets plaatst Matteüs Jezus op een berg: het is een verwijzing naar de berg Sinaï – de berg waarop Mozes de Tora ontving.

Overweging

‘Laat je licht schijnen, opdat je goede werken zichtbaar worden’. Goede werken staan in de Joodse traditie voor een authentieke, eerlijke manier van leven. ‘Licht’ staat voor de Tora (de ‘Aanwijzingen, de Wetten die Mozes van God kreeg). Licht kan ook de werken van de duisternis ontmaskeren..

Met zout werd in de oude tijd het verbond bezegeld tussen God en mensen. Met dat zout beloven mensen te leven volgens Gods wil, ze beloven een zegen te zijn voor elkaar. Je zou kunnen zeggen: dit zout zorgt ervoor dat de samenleving niet bederft. Het hoort nog steeds bij de liturgie van het doopsel, dat de dopeling een beetje zout krijgt toegediend op de lippen.

Jullie zijn ‘het licht van de wereld’ en ‘het zout van de aarde’ – het zijn woorden die wat triomfalistisch kunnen klinken. Dat was zeker zo in de tijd waarin velen van ons opgroeiden. Wij moesten het christendom verspreiden tot heil van alle volken. We moesten nood lenigen, opkomen voor de zwaksten. Er rustte een grote verantwoordelijkheid op de schouders van goedwillende gelovigen, maar je deed nooit genoeg; de wereld wilde het licht vaak niet zien. De wereld verbeteren, de naasten liefhebben, zelfs van je vijanden houden, eerlijk delen, vergeven, offers brengen, nederig zijn, dienstbaar zijn, altijd openstaan voor het beroep dat op je wordt gedaan – en als dat niet lukte schoot je tekort en was je schuldig. Het zou kunnen dat er ook hier mensen zitten die zich de zogenaamde ‘donderpreken’ herinneren. Zou Jezus daar op die berg ook zo gesproken hebben tegen zijn leerlingen?

Het wordt tijd om ons af te vragen tot wie hij eigenlijk sprak. Wie zijn z'n leerlingen? WIE noemde hij 'licht' en 'zout voor de wereld'? Degenen die hem overal opzochten en die aan zijn lippen hingen – die zelfs vergaten om naar huis te gaan als het donker werd – dat waren vooral de armen, de zwakkeren in die samenleving, de uitgestotenen, hoeren, tollenaars en zondaars, mensen die van zichzelf vaak geen hoge pet op hadden, mensen die niet gehoord werden, mensen die zich gedeisd hielden, omdat zij de taal van de elite, van de farizeeën en schriftgeleerden niet spraken. Dát waren zijn leerlingen.

In onze tijd kunnen we denken aan mensen die onderdrukt worden door kwaadaardige regimes; aan mensen die gebruikt worden door malafide bazen; aan slachtoffers van allerlei vormen van geweld; aan mensen zonder opleiding, zonder werk, zonder invloed, zonder een veilig 'thuis'; aan monddood gemaakte en aan buitengesloten mensen. Tegen hen wordt vandaag gezegd: 'Verberg je niet, laat je niet klein maken, laat je niet klein krijgen, laat van je horen, laat je zien; als je dat niet doet – blijft de samenleving zwijgen, onverschillig, liefdeloos, - onwetend van wat overal gebeurt. Ook het verhaal van jullie leven moet verteld en gehoord worden. Alleen dan kan de wereld veranderen – en een veilige plek worden voor alles wat leeft. Vertel wat je is overkomen, aangedaan, spreek over hoe je gekleineerd werd, aangerand, misbruikt, laat zien hoe je werd buitengesloten door je huidskleur, je homoseksualiteit, je leeftijd, je vrouw-zijn, je anders zijn dan de heersende norm. Vertel hoe je land verdroogt, verbrandt, verdrinkt, wordt vernietigd door de bombardementen.

Jezus wist dat degenen die bij hem kwamen bang waren voor machthebbers en wijsneuzen. Ook wij weten dat er mensen zijn die zichzelf tot weinig in staat achten, die teveel pijn en onrecht hebben weggestopt, weggehuild of weggelachen; mensen die zich schamen, die zwijgen – en vaak zelf niet begrijpen hoe het kwam dat zij vastliepen. Toch blijven ook zij meestal hopen op verandering, op een rechtvaardige behandeling, op een veilige plek, op erkenning.

De menigte die met Jezus mee trok luisterde niet voor niets ademloos, dag in, dag uit. Jezus was opruiend, hinderlijk voor de gevestigde orde, hij was grensoverschrijdend – en dat was niet om al die kwetsbare mensen in het gareel te krijgen, zodat zij zich keurig bij het nette volk zouden aansluiten. Het zou kunnen (en ik denk dat mensen als Jezus dat weten) dat er overal mensen zijn in wie een wijsheid schuilt die anderen niet kennen. 'Sommige dingen kunnen alleen gezien worden door ogen die hebben gehuild' - zei Óscar Romero.

De Bergrede – waaruit we in de evangelielesing een stukje hoorden voorlezen - signaleert de spanningen tussen groepen mensen in de tijd van Matteüs. In onze dagen zijn er ook spanningen: er is politiek populisme, religieus radicalisme, herlevend nationalisme, botsende identiteiten; er is angst voor klimaatverandering en voor de ontkenning daarvan, er heerst angst voor teveel vluchtelingen, angst voor het 'vreemde' - enz. enz. Spanning, het kan knetteren tussen mensen. Niemand heeft de wijsheid in pacht – al denkt men daar soms anders over. Dit alles maakt ons allemaal kwetsbaar.

In 2018 ging politiek filosoof Michael Sandel op televisie in gesprek met jonge mensen over morele dilemma's. De belangrijkste vraag was of de deelnemers naar elkaar konden luisteren en of zij van standpunt durfden te veranderen. Sandel leerde hen dat luisteren meer is dan de woorden van de ander horen. Echt luisteren vraagt intense, onbevooroordeelde aandacht. Als die er niet is – is elk debat slechts het uitwisselen van meningen – en blijven de diverse standpunten naast elkaar staan.

Er zullen grenzen moeten worden verlegd – en geijkte patronen moeten worden doorbroken, sommige opvattingen zullen moeten veranderen.

Er zijn onder ons mensen die zeggen dat zij de grondwaarden van de Joods-christelijke traditie willen verdedigen. Zij vergeten vaak dat de groeiende ongelijkheid tussen arme en rijke mensen – géén christelijke waarde is. Zij zien niet dat het sluiten van grenzen en het optrekken van muren niet in overeenstemming is met de Joods-christelijke traditie – die leert: ‘zorg voor de vreemdeling in uw midden; herinner je dat je zelf vreemdeling was in Egypte’. Het botst tussen mensen die geen verandering willen en anderen voor wie verandering levensnoodzakelijk is. Onderhuids broeien woede en onbegrip. Er leven veel mensen met bestaansverdriet.

In die dagen vatten zulke mensen moed door wat Jezus deed: hij genas hen doordat hij hun een gevoel van geborgenheid gaf; wie zich bij iemand veilig voelt, gekend, begrepen, gaat zich thuis voelen in het leven – die voelt zich beter, die krijgt vertrouwen in zichzelf en in andere mensen. Beatrice de Graaf sprak in de Jan Terlouw lezing 2019 over wat nodig is voor worstelende mensen, namelijk: ‘Een veilige plaats waar de eigen angsten en overtuigingen bespreekbaar gemaakt kunnen worden. Heftige incidenten, angst en dreiging hoeven en kunnen niet weggepoetst worden, maar er moeten ruimtes zijn waar die angst en gevoelens van onveiligheid vertaald worden in hoop voor de toekomst’. 1) Zij gaat zelf, met haar studenten, naar scholen om dat soort gesprekken te voeren. ‘Degenen die soms expres provocerend bezig zijn – weten vaak ook niet beter, zij zoeken zelf nog.’ Ook zij zoeken barmhartigheid in een onbarmhartige wereld.

We keken naar de manier waarop Jezus mensen ‘genas’. Wie zo wordt behandeld durft zijn/haar verdedigende houding op te geven, laat zich kennen, durft kwetsbaar te zijn, - gaat conflicten niet meer uit de weg, - gaat dus de werkelijkheid niet meer uit de weg. Dan ontstaat verbinding met anderen, dan worden mensen voor elkaar ‘zout’ en ‘licht’. In die ontmoetingen veranderen mensen: zij gaan de grenzen van hun eigen beperkte blik overschrijden; zij gaan hun eigen zekerheden bevragen. Dat is niet eenvoudig. Daar is moed voor nodig.

De pas overleden dichter Jules Deelder zei: ‘*DE OMGEVING VAN DE MENS IS DE MEDEMENS*’. Zijn we tot elkaar veroordeeld? Soms wel. Maar we worden ook aan elkaar gegeven – we kunnen het goed maken met en voor elkaar, we kunnen elkaar bijlichten, we kunnen elkaar vasthouden, we kunnen elkaar liefde geven, recht doen; wij kunnen elkaar genezen, we kunnen elkaar tot leven wekken. Moge het zo zijn.

Joke Mourits-van Assendelft

1) Jan Terlouw Lezing 2019; Beatrice de Graaf & Lotte Jensen; VEILIG, Het verlangen naar geborgenheid; uitg. De Kring; blz. 33.

Aan het slot van deze viering zijn we nog even biddend stil

Tot U die wij niet kennen – tot U die in ons leeft en om ons heen – en achter ons en voor ons uit – tot U bidden wij ...

Wees licht in ons – opdat wij elkaar kunnen verlichten - als de wereld duister is, - als het leven donker kleurt ...

wij bidden dat wij zo nu en dan zullen stralen als de moedige, krachtige, levenslustige, blijde mensen die we soms ook zijn, ...

wij bidden dat wij elkaar zullen steunen in de ogenblikken waarin we niet moedig, krachtig en blij zijn

wij voelen ons soms machteloos, wanneer we beseffen hoe ingewikkeld de problemen zijn waar de wereld mee worstelt ...

wij hopen dat wij ons niet afsluiten, maar hart en handen open houden voor elkaar ...

wij beseffen, dat wij elkaar niet moeten veroordelen – ook als we elkaar niet begrijpen, maar dat het onze opdracht is om echt naar elkaar te luisteren.

Geef dat wij de gaven van de aarde eerlijk delen en met mate gebruiken, zodat er niemand meer hoeft te leven zonder huis, zonder hoop, zonder voedsel, zonder kansen ...

Stem van ons geweten – keer ons toe naar elkaar, opdat alle schepselen zich gezien en gehoord weten ...

Vandaag keren wij ons in het bijzonder toe naar de jonge mensen uit onze gemeenschap die op dit moment het Vormsel ontvangen in de kerk in Baarn. Wij bidden dat wij hen zullen inspireren tot geestdriftig leven

wij bidden ten slotte om wijsheid in ons hart, opdat wij zullen leven zoals het bedoeld is ... vandaag en alle dagen die ons worden gegeven, AMEN

(vertaling van de lezingen: Willibrord 1995)

Eerste lezing: Jesaja 58, 7-10

Zo spreekt de Heer: 'Is vasten niet dit: uw brood delen met wie honger heeft; arme zwervers opnemen in uw huis; een naakte kleden die u ziet en u niet onttrekken aan de zorg voor uw broeder? Dan breekt uw licht als de dageraad door en groeien uw wonden spoedig dicht; dan gaat uw gerechtigheid voor u uit, en sluit de heerlijkheid van de Heer uw stoet. Als u dan roept, geeft de Heer u antwoord, en smeekt u om hulp, dan zal Hij zeggen: "Hier ben ik"! Als u het juk uit uw midden verwijdert, geen vinger bedreigend meer uitsteekt en geen valse aanklachten indient; de hongerige aanbiedt wat u voor uzelf verlangt en de onderdrukte met voedsel verzadigt, dan zal uw licht in de duisternis opgaan, uw nacht als de heldere middag zijn.

Tweede lezing: 1 Korintiërs 2, 1-5

Broeders en zusters, toen ik u het geheim van God kwam verkondigen, deed ik dat niet met vertoon van vanzelfsprekendheid of geleerdheid. Ik had mij voorgenomen u niets anders bij te brengen dan Jezus Christus, die gekruisigde. Bovendien voelde ik mij toen zwak, onzeker en angstig. Het woord dat ik u verkondigde, overtuigde niet door geleerde woorden, maar het getuigde van de kracht van de Geest: uw geloof moest niet steunen op menselijke wijsheid, maar op de kracht van God.

Evangelielezing: Matteüs 5, 13-16

In die tijd zei Jezus tot zijn leerlingen: 'Jullie zijn het zout van de aarde. Maar als het zout krachteloos wordt, waar moet je het dan mee zouten? Het deugt alleen nog maar om weggegooid en door de mensen vertrapt te worden. Jullie zijn het licht van de wereld. Een stad kan niet verborgen blijven als ze boven op een berg ligt. Je steekt een lamp niet aan om haar onder de korenmaat te zetten, maar je zet haar op de kandelaar, en dan schijnt ze voor allen in huis. Laat zo jullie licht schijnen voor de mensen, opdat ze jullie goede werken zien en jullie Vader in de hemel verheerlijken.'